

“GÖLGE”LER İÇİNDEKİ GÖLGELER

*SHADOWS
IN SHADOW/S*

SELDA ÖNDÜL*

Özet

“Gölge’ler içindeki Gölgeler”, Ahmet Muhip Dıranas’ın Gölgeler adlı oyununu Bergson’un “zaman” kavramı, Freud’un “tekinsizlik kavramı ve Derrida’nın “hayalet” kavramı bağlamında ele almaktadır. Bergson’a göre “hakikat” zamanın akışı içinde değişikliğe uğrar; Freud’a göre gerçek ile kurgulanmış/hayali olanın birlikteliği “tekinsiz” olanı yaratır; Derrida’ya göre yaşananların kendisinin mi yoksa “hayalet” haline gelmiş anısının mı hatırlandığı bilinemez. Gölgeler oyununda neyin “gölge”, neyin “gölgesi düşen” olduğu asla ortaya çıkmaz.

Abstract

“Shadows in Shadow/s” deals with Ahmet Muhip Dıranas’ Shadows in relation to Bergson’s duration, Freud’s uncanny and Derrida’s sceptre. For Bergson, truth is confronted with change in the flow of time; according to Freud the of what is real and what is fictitious/imaginary creates the uncanny; for Derrida it is impossible to know whether what is experienced itself or its memory transformed into a scepter is remembered. In the play Shadows, which is the “shadow” or what is “that that its shadow has fallen” never appears.

*Doç. Dr., Ankara Üniversitesi,
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi,
Tiyatro Bölümü.

Gölgeler'de ana izlek üzerine üç ana "gölge" düşer: Bergson'un zaman kavramı, Freud'un tekinsizlik kavramı, Derrida'nın hayalet kavramı.

Gölgeler oyununu hatırlamak gerekirse... Oyun kısaca, bir adamın hayattaki son saatlerini kapsıyor. Oyunu özetlemek zor. Etrafında nişanlı bir kızı, mutsuz bir karısı, hizmetçiye asılan ukala bir oğlu, olur olmaz ziyarete gelen kambur bir komşusu, canlanan narçıçeği giysili bir tablosu, Yaşamtöreni adında oğlunun arkadaşı var. Pek bir olay oluyor denemez. Ayık olunan ve rüya görülen sahneler var. Bol bol konuşuluyor.

Yazarın bir yapı kurabildiğini söylemek zor. Oldukça gevşek yapının aksine diyaloglar, ve monologlar bir çırpıda birbirleriyle bağlantılı olarak belli ana başlıklar altında toplanabiliyor. Bunları şöyle dizebiliriz: Zamanın akıp gitmesi - Bellek - Ölüm - Bilinmezlik - Şüpheler.

Zaman izleği akla öncelikle Bergson'u getiriyor tabii.

Henri Bergson'un, **The Creative Mind: An Introduction to Metaphysics** ("Yaratıcı Zihin: Metafiziğe Giriş")'de zamanı saf/gerçek zaman ve matematiksel zaman olarak ikiye ayırdığını biliyoruz. Saf/Gerçek zaman matematiksel zamanın aksine bir süreklilik gösteriyor ve bölümlere ayrılmıyor. Zamanın akışını kavramak için zihin, zaman kavramını yaratır ve onu anlara/bölümlere ayırır; olayları birbirinin ardına dizer. Böylece zamanı yerleştirmiş olur. Diğer bir deyişle zaman uzayda konumlandırılmış olur. Ama aslında gerçek zaman yalnızca sezgiyle kavranabilir zamandır.

Bergson'a göre, zaman sezgiyle algılanan zaman (duration) olarak ele alındığında şeyler'in zaman içinde özellikleri değişebilir; şeyler'in gerçekliliği de zamanın gerçekliğine benzer; akışkan ve değişkendir.

“GÖLGELER” İÇİNDE GÖLGELER

Diyebiliriz ki, an içindeki gerçeklik mutlak gerçeklik değildir; mutlak olmamak kesin olmamak demektir ki bu da bir tür serbestlik ya da özgürlüğe işaret etmektir. O halde anılar için gerçektir diyemeyiz, olasıydı diyebiliriz. Diğer bir deyişle, gerçek görünen aslında olası olandır.

Benzer bir biçimde hakikatin tespit edilmediğini iddia edebiliriz. Bergsoncu bir yaklaşımla çıkan sonuç: Hakikat asla mutlak değildir./Hakikat bir fikir ve/veya gerçekliğin başına gelen bir şeydir./Hakikat akış içindeki fikir veya gerçekliğe göre değişebilir.

Dediklerimize oyundan örnekler verelim:

1. Oyun uşağın saati kurmasıyla ve zamanın geçmesi ve ölüm üzerine söyledikleri ile başlar.

Böylelikle oyunun yol haritası da belli olur.

Bir saati vakti geldi mi kurmalı; durmuş bir saat kurunca işler, ama duran bir insanı kurup işletemezsin (15).¹

Saatin geri kalması yaşlanmakla, yaşlanmak zamana ayak uyduramamakla bağlantılıdır.

2. zamanın geçmesinin önüne geçmek imkansızdır. Baba ile oğul arasında geçen bir konuşmada baba şöyle der:

Ebedilik nerede kaldı; bengilik, süreklilik? (24)

Baba bir keresinde de Uşağa kızar, zamanın geçtiğini hatırlattığı için:

¹ Ahmet Muhip Dıranas, **Oyunlar: Gölgeleler; Çıkmaz; Finten** (İstanbul: Adam Yayıncılık, 1977), s. 15.

Bundan sonra Gölgeleler oyunundan yapılan tüm alıntılar yukarıda belirtilen basımdan olacak ve alıntılarının sayfa numaraları metin içinde parantez içinde verilecektir.

UŞAK : Kış armutlarını, diyorum, efendim, toplasak mı?

BABA : Daha erken. Her şey yerli yerinde dursun daha. (...) Kış armutlarını toplasak mı?” diyor; lafa bak. Niçin? Neden? Bir yılım daha çabucak benden uzaklaşsın diye mi? Yıllar hep böyle geçip gitti işte. Neden o bahçeyi, o çiçekleri, denizi, yelkenliyi gençliğimi, uçurtmaları... Hep daha, daha uzaklaştırmak istiyorlar benden? (47)

Kızına öğüt verir:

Dikkat et. Yıllar kıyıcıdır (50).

Baba ile oğlun zamanın geçişine yaklaşımı yaşlarına göre doğal olarak farklıdır. Oğul için hıza ayak uydurmak gereklidir.

Vakit yok, babacığım, vakit yok. Dünyamız çok hızlı. Durursak düşeriz (27)

Zamanın geçmesi ile gerçeklik algısı da değişmektedir. Anne bunu şöyle ifade eder:

Bir saat öncenin gerçeğini bile doğru dürüst söyleyecek halde değilken... (32)

Zamanın geçmesi doğal olarak değişimi getirmektedir.

BABA : İnsan ne kadar değişiyor değil mi? (37)

ANNE : Değişmemek için resim olmalı (38).

Zamanın akıp gitmesi ölüm, belirsizlik, bilinmezlik, şüphe ve bellek ile bağlantılandırılmış. Zaman geçiyor ölüme yaklaşıyor, ölüme yaklaştıkça bellek geçmişe dönük olarak çalışıyor, hatıralar

“GÖLGELER” İÇİNDE *GÖLGELER*

canlanıyor ama hatıralar ne kadar doğru belirsiz, ölüm nasıl ve ne zaman gelecek belirsiz, ölümden sonra ne olacak bilinemez ve insan sürekli olarak bir şüphe içinde yaşıyor. Ayrıca bu belirsizlik, endişe, şüphe yaşamın her anını, her alanını kaplıyor. Ölüm yaşama alanını kaplıyor. Bu durumda ölüm aslında bir kurtuluş.

Diyaloglar gibi, oyunun başından sonuna kadar atmosfer de anılan izlekleri destekler nitelikte. Tanıdık yaşlı bir kadının düşüp bacağını kırması üzerine Baba'nın neredeyse herkesi topallar görmesi, eşyaların düşüp kırılmaları, saatin geri kalıyor olması, kambur komşu, hortlak, hayaletler ve vampirlerden söz açılması, Baba'nın rüyasında eşi tarafından genç bir erkekle kendisini aldatıyor görmesi, soğuk bir rüzgarın esiyor gibi hissedilmesi, kuruntulardan söz edilmesi, “ipleri kopmuş uçurtmalar” gibi benzetmelerin kullanımı, ölümlü olma halini, ölümün hemen yanı başımızda olduğunu sözlerin yanı sıra imgelerle de desteklemekte.

Ölümün her an yanbaşımızda olma hali tabii ki yaşamın belirsizliğini ve yaşam alanının da tekinsizliğini önermekte. Tekinsizlik ve ölüm hortlak, hayalet, vampir imgeleri ile aktarılıyor.

Freud'un “Unheimlich” adlı makalesine tabii ki bir göz atmak gerek bu noktada.

...

Bilindiği üzere “tekinsiz” sözü ilk kez Ernst Jenstsch'in 1906 tarihli denemesinde (“On the Psychology of the Uncanny”) geçer. Jentsch kavramı, “canlı bir şey gerçekten canlı mıdır; yoksa cansız bir şey canlandırılabilir mi üzerine kuşku” bağlamında kullanır. Daha sonra kavram Freud tarafından geliştirilir. Freud da “Unheimlich”i 1919'da yazar. Yazıda diğer tartışmalar yanında Otto Rank'in de double kavramı üzerinde durur.

Freud, söz konusu makalesinde, tekinsiz olanı, bir dizi başlık al-

tında ele alır. Tekinsiz olan, korkutucu olandan farklıdır. Tekinsiz olan uzun zamandır bilindik olan bir şeyin aşinasızlaşmasıdır; görölmek istenmeyendir; rahatsız edici olandır; hayaletler tarafından işgal edilmiş olandır.

Cansız gibi görünen bebekler, robotlar, oyuncaklar; epilepsi krizindekiler; deliler tekinsizlik yaratır. Çünkü hangisinin veya hangi durumun “gerçek” olduğuna karar verilemez. Ruh ve beden ikilisinde hangisinin daha gerçek olduğu kuşkusu gibi rüya görmek ile uyanıklık hali de sorgulanır. Bir “arada kalmışlık durumu” söz konusudur ve arada kalmışlık tekinsiz ortamı yaratır. Arada kalmışlığı yaratan ya da arada kalmışlığın yarattığı ortam düşman bir ortamdır. Arada kalmışlık/karar verememe birbirinin kopyası olma hali ile de ortaya çıkar ve birbirinin kopyası olmak da tekinsizliğe neden olur. Ayna görüntüsü, gölgesi olmak da... Gölge ve görüntü benliğin düşmanıdır. Sıklıkla tekrar eden tesadüfler; kuruntular; nazara, evrenin kendi başına buyruk bir ruhu olduğuna, zombilere, kötücül güçlerin ve kötücül insanların varlığına, büyüye, hayaletlere-perili evlere inanmak ve sessizlik-ıssızlık-bir başınalık-karanlık ya da böyle hissediyor olmak da tekinsiz ortam yaratmakta birebirdir.

Aslında bir kez daha söylemekte yarar var: Tekinsizi gerçek ile uyduruğun/hayal ürününün iç içe geçmesi yaratır. Artık böyle bir aşamaya gelmişse geri dönüş imkansızdır. Çünkü artık hep ya gerçek için “ya öyle değilse” gibi bir mantık ileri sürülecektir.

Bütün bu sayılanların dışında, geçmişte yaşanmış ve bastırılmışlıkların uç vermesi de en başarılı tekinsiz ortamları yaratır. Geçmişte hesabı görülmemişlikler kendi başlarına, durup dururken, ilgisiz bir yerde dışarı fırlar. İnsan hazırlıksız yakalanır. Kendisine ne olduğunu anlamaz; bu yeni durumla nasıl baş edeceğini bilemez; algıları ve duygulanımları değişir.

Üstelik tüm sıraladıklarımız gerçek hayatta, bu hayatta olmaktadır. Ayaklarımızın altından zemin çekilmiş; sağlam bir “yer”de durduğumuz düşüncesi alaşağı edilmiştir.

“GÖLGELER” İÇİNDE GÖLGELER

Oyunda Baba'nın tablodaki narçiçeği giysili kadın ile olan ilişkisi ve rüyaları ile gerçekten yaşadıkları arasında ayırım yapamaması gerçek ile hayali olanın iç içe geçmişliğinin en iyi örneklerinden biridir. Oyunun gücü de buradan kaynaklanmaktadır.

Ve ironiktir ki bu olguyu oyunda tablonun içindeki kadın, Nar Çiçeği Giysili Kadın (NÇGK) seslendirmektedir:

Düşlerle gerçekleri birbirine karıştırıyorsun (35).

Baba kadınla aynı fikirdedir. Bu durumu şöyle tanımlar:

Düşler, düşler, düşler... Bir uykudan bir uykuya (42).

Anne de şikayetçidir bu belirsizlikten.

Bıktım, gerçekdışı labirentlerde dolaşmaktan (38)

Gerçek dışılık bireylerin de hayalet gibi olmalarından kaynaklanmaktadır elbette. Yine Anne şöyle der:

Biz senin çevrendekiler, gölgeleriz sanki. Varız da, yokuz da (38).

Baba da kendini onlardan saymaktadır.

Bir var, bir yokum... Gölge gibi... (39)

“Gölge” ve “hayalet” üzerine Dıranas'dan daha önce ve daha sonra düşünmüşlerin dediklerine bir bakalım şimdi.

Narsisus mitini hepimiz biliriz. Narsisus mitinde kendisini görmek/kendisinin yansısını görmek demek tümüyle kaybolmak demektir. Narsisus mitinde avcı delikanlı ormanda gezerken derenin yüzeyinde bir bakış fark eder. Bu bakışın kendi bakışı olduğunu bilmez. Bakış onu büyüler ve yansımalarının içine düşer. Göz göze gelişi onu öldürmüştür. Onu öldüren kendine aşık olması değildir, bakışın/yansımının kendisidir (Per oculos perit ipse suos/Onu öldüren kendi gözleri oldu).

Otto Rank 1914'te yazdığı "Der Doppelgänger" başlıklı yazısında insanın kendisini aynada görememesinin nedenini insanın kendisiyle bir olamamasına bağlar. "Suret" olarak çevirmeyi sevdiğim, tercih ettiğim, Doppelgänger kaybolmaya karşı bir sigortadır, diğer bir deyişle ölüme karşı. Ama aynı zamanda da tekilliğin, tek ve biricik olmanın da ölümüdür. Sureti olmak özgün olanın ölümsüzlüğü demek değildir, onun gölge haline gelmesi, hayaletleşmesi ve yok oluşu demektir. Ama aynı zamanda da, Doppelgänger, böylelikle hem ölümsüzlüğü hem de ölümlülüğü simgeler.

Bu bağlamda oyundan mükemmel bir örnek verebiliriz: Baba Kadını suçlar "gölgesini başıma bela ettin" der (42) Oysa NÇGK kendisi bir gölgedir ve gölgesiz olmaya, bir hayalet ya da bir vampir olmaya razı değildir.

Benim gölgem yok kil (...) Gölgeyden yoksun yaşıyorum ben. Güneşe çıkamıyorum utancımından. Gölgeyi senin çaldığını biliyorum. 42

Diğer taraftan gölgesiz olmak, hayalet olmaktır ve hayalet olmak elbette ki ölümsüzlük demektir. NÇGK bu durumu şöyle ifade eder:

Bir anlamda ölümsüzlük. 42

Derrida **Marx'ın Hayaletleri**'nde "hayalet"i dokunmadığınıza dokunduğunuzdur; hissetmediğiniz hissettiğinizdir; çektiğiniz çekmediğiniz acıdır diye tarifler. Hayalet bir silüettir; yer değiştirir/nerede olduğu bilinmez/nereden geleceği bilinmez/yeri yurdu yoktur, ama yaşam alanını doldurur/hep sahnededir; ruh çağırırken olduğu gibi masayı oynatır ama kendisi görünmez; canlı olan cansız şey'dir; başına buyruktur/keyfine göre hareket eder; kaprislidir/esriktir/ne yapacağı belli olmaz/kestirilemez; hep hareket halindedir, ona bağlı olarak etrafındakiler de hareketlenir. Derrida'ya göre, insan yaşamı süresince hayaletlerle yaşamayı ve sonra da ölmeyi öğrenir.

Derrida'ya göre, her bir hayalet aynı zamanda bir hatırlamadır.

“GÖLGELER” İÇİNDE GÖLGELER

Hatırlama geçmişin ölü bedenine yeniden biçim vermektir. Hatıra deneyimin hayaleti, hafıza ise mezarıdır der Derrida. Hatıra hafızadan çıkıp defalarca oluş haline gelir ve böylece biricikliğini yitirir. Biricikliğini yitirmek demek ise saf ilk oluş halinden uzaklaşmak demektir. Deneyim biricikliğini yitirdiğinde onun yerini hatıra alır. Bu nedenle, deneyimin kendisi mi yoksa onun ötekisi/hayaleti mi hatırlanmaktadır asla bilinmez. Öteki/Hayalet aslın yerini aldığı anda asıl ölmüş olur. Ya da asıl olan asla hatırlanmadığı için hep öteki/hayalet var olur.

Hayalet bir kez ziyarete gelmez; özgün deneyim defalarca ölür. Hayalet kendi sonsuz hayaletlerini üretir. Bazen çağrılmadan gelir, bazen çağrılarak.

Oyunda NÇGK Baba'ya şöyle der:

Sen istiyorsun ben geliyorum. Defet gideyim. 47

Hayalet bir bakıma bir maskedir/masktır. Dışarıdan bakan görmez/bilmez/tahmin edemez ama maskın altındaki bakış da tıpkı maskın kendisi gibi cansızdır. Mask/bu cansız şey'e can vermiş olan dışarıdan bakan bakıştır. Mask/ve altındaki bakış hem cansızdır, hem de canlıdır. Bakış cansız da olsa dışarıdan bakana bağlı olarak hep var/hep “canlı” olacaktır. Bu NÇGK'nın konumuna benzer bir durumdur.

Hayalet bir gizdir aynı zamanda. Çoğu zaman gerçeği unutulmuş bir giz. Çünkü hatırlama edimine güven olmaz. Her şey değişmektedir zaman akışı içinde, hatıralar da hatırlama eylemine göre değişiklik göstermektedir. Diğer bir anlatımla, anılarda (deneyimlerde) süreklilik yoktur. Bellek süreklilik arz etmediği için benlik de süreklilik arz etmez –elbette var oluş da.

Hayalet ise hep vardır, ama gölgesi olduğunun yansımaları göstermemektedir. Bir başka deyişle, artık suret kendi başına buyruk olmuştur. Hayalet bir tür vampire dönüşmüştür. Hem kendi kanını emmektedir hem de sureti olduğunun kanını. Bu nedenle haya-

let korkutucu bir hal almıştır. Dr. Frankenstein'in yarattığı “canavar” haline dönüşmüştür. Kendisini yaratanın peşine düşmüştür çünkü. Onun tüm gücünü emene kadar da dişlerini boynundan çekmeyecektir.

Oyunda Baba'nın kanı şüphe ile emilir. Hem rüyasında hem de gözü açık gördüğü düşlerde, hayallemelerde, çocuklarının babası olduğundan emin olamaz, geçmiş i pi kopup elinden uçan bir balon gibi ellerinin arasından kaymıştır, geleceğin simgesi olan oğlu hayırsızdır, parasının peşindedir, damadı kızını karnında çocuğu ile bırakacaktır, karısı yaşamtöreni ile cilveleşmektedir, oğlu ile karısı arasında ana-oğul ilişkisinin ötesinde bir ilişki imlenmektedir, yaşamtöreni onun kanına kan katmayacaktır. Baba için hangisi rüya, hangisi gerçek belli olmadığı için de her şey tekinsiz kara bir bulutun içinde sarmalanmıştır. Vampire dönüşmüş hayaletleri kovamaz. Tam tersine hayaletler gittikçe çoğalır. Çünkü hayaletler öteki/ler haline dönüşmüşlerdir. Çünkü bir anlamda Derrida'nın da dediği gibi artık bir hayalet fetişisti olmuştur Baba.

Ve Derrida'ya göre hayaletler, hortlaklar her zaman olacaktır, artık olmadıkları zamanlarda bile, henüz olmadıkları zamanlarda bile... Çünkü zamana meydan okuyabilenler yalnızca hayaletlerdir.

Oyunda Baba'ya bir tablonun içinden musallat olan hayaletin hiç yaşanmaması örneklenir. Babanın gençlik aşkı olan NÇGK bir anı, bir hayalet olmayıp da Babanın eşi olsaydı oysa zamana boyun eğmek zorunda kalacaktır. NÇGK bunu şöyle dillendirir.

Annemiz olsaydım, şimdi yaşanmış bulunurdum (73).

İlüzyonlar ilüzyonlara bırakır yerini. Böylece kaynaktan gittikçe uzaklaşılır. Deneyim hatırlanmaya çalışıldıkça deneyim ölümüne yürüyüşünde daha çok yol kat etmiş olur. Geçmişin arşivi içinden seçilen, hatta daha doğrusu tetiklenerek güne düşen yeniden öldürülür. (Ancak, hayalet kavramı asla öldürülemez.) Hayalet öldürülürken “öteki” öldürüldüğü için “ben” de etkilenir –günü yokluğu ile belirleyen geçmişin izleri olduğu gibi.

“GÖLGELER” İÇİNDE GÖLGELER

Baba bu bağlamda şöyle der:

Sadece, bir görüntü sürükleniyor. 28

Gölgeler'de Baba bir karşılaşma yaşıyor diyebiliriz: En kısa anlatımla Ölüm'le. Ama yalnızca ölümle değil geçmişle de. Doğrusal bir zaman akışı içinde geçmişinden geleceğine doğru yol alırken cevaplar arıyor. Ama geçmişine ve geleceğine dair bulmaya çalıştığı cevaplar hatırlamaya ve kurmaya dair oluyor. Artsal zaman içinde hafızayı tetiklemeye, geleceği oluşturmaya çalışmanın sıkıntısını yaşıyor. Ve işin içinden de çıkamıyor. Hafızası, Proust'un istemediği olarak nitelendirdiği hafızaya dönüşüyor.

Bu bağlamda, zamanı, alışkanlıkların, hatıraların ve geleceğin zamanı olarak üçe ayıran ve geçmişin gerçek hatırası aynı zamanda anın da temsili olduğunu söyleyen Deleuze'den de kısaca söz etmek gerekli.

Deleuze'e göre an hatırlama eyleminin ev sahibidir. Geçmiş yaratanın aynı zamanda hafıza olduğunu da vurgulayan Deleuze, hiçbir an geçmiş olmasaydı geçmezdi ki geçmiş aynı zamanda da andır; hiçbir geçmiş aynı zamanda, ilk anda an olduğunda olmadan geçmiş olmazdı der. Geçmiş zamanın belleği içinde saflığını, ayırıcı ve tekil özelliğini yitirir. Ancak, her bir hatırlama farklılığın sonsuz geri dönüşüdür. Bir anlamda, geçmişe göre gelecekte olası olandır geri dönen. Hayaletlerin bireyi tekrar tekrar ziyaret etmesi geçmişin anda yersizleşmesine neden olur; geçmişten ana ve sonra da geleceğe yumuşak bir geçiş düşüncesi de böylece engellenmiş olur.

Baba'nın gelecek tasavvuru da aslında ölümünün nedenine oluşturmaktadır. Baba “belki” yerine “eyvah böyle olacak” endişesi ile ölümünü öne almıştır. Oyunun başında,

Her açılan kapının arkasında umduğumuz çıkma-
yabilir... Önemli olan kapının açılmasıdır. (...) Yaşa

mak ne? Sayısız kapıları açıp kapamak değil mi? (...) Kapının ardındaki meydana çıkınca... büyüsunü yitirir; mutluluk bir başka kapının ardına gizlenmiş demektir o zaman. (39)

diyen Baba, giderek belirsizliğin tekinsizliğinden yorulacaktır. “Belki”yi ortadan kaldırmak, geleceği planlamak, Derrida'nın **Politics of Friendship**'te dediği gibi, geleceği ehlileştirmek demektir –ki burada geleceği ehlileştirmek ironik olarak ölümü çağırarak olur. Derrida'ya göre gelecek bilinmezdir, öyle de kalmalıdır. Yaşayıp görmelidir kişi; yönlendirilmemelidir. Ama kişi geçmişte gerçekleştirmek isteyip de gerçekleştiremedikleri nedeniyle kronik bir hayıflanma içine düşünce kendini geleceğe bırakamaz.

Burada Freud'u ve Abraham ile Torok'u hatırlamakta yarar var:

Biliyoruz ki Freud insanı geçmişte bir olaya, travmatik bir olaya saplanıp kalma durumunda ele almıştır. Kişi geçmişte olmuş olan travmatik bir olayla baş edemezse hayatını istediği gibi biçimlendiremez; geçmişteki travmatik deneyimin etkisinden kurtulamaz. Geçmişte tutsak alınmış zihin için gün ve gelecek önemini yitirir. Abraham ve Torok'a göre ise geçmişteki travmalar hayatlet biçiminde su üstüne çıkar. Travmanın nedeni unutulmuştur. Ama etkisi hortlak biçiminde tekrar tekrar görünecektir; üstelik de nereden ve neden geldiği asla tanımlanamadan. Bu hortlak, hortlak öykülerinde olduğu gibi yarım kalmış bir işi tamamlamak, geçmişteki bir yanlış düzeltmek ya da gizli kalmış bir gerçeği açığa kavuşturmak için gelmez. Bu hortlak yalancıdır; gerçeğin su üstüne çıkmaması için elinden geleni yapar. Çünkü, travmaya neden olan genellikle utanılacak bir şeydir.

Baba da belirsizliğin yarattığı tekinsizlikten kurtulma yoluna çıkar, Hizmetçinin seçtiği romandaki “Cehennem Yolcuları”ndan biri olmayı seçer. Çünkü tekinsiz ortam onu zaten bir yaşayan ölü haline getirmiştir. Kızına gelecekle ilgili mutluluk öğütleri veririrken (51) kendisi için artık çok geç olduğunu düşünmektedir.

“GÖLGELER” İÇİNDE GÖLGELER

Yaşamak onun için korkulu bir karnavala dönmüştür.

Üstelik belirli olan bir şey vardır gelecekte: ölümün mutlak son olduğu. “Ölümün kendisi terbiyesizdir” der, “Yazık, bir gün ya şurda otururken, ya dolaşırken, yaşamayı en çok sevdiğim bir anda belki ölüvermek...” Bu belirsiz katlanılabilir bir belirsizlik değildir. Bu nedenle de kendini bir an önce ölüme teslim etmek belirliliğin getirdiği tekinsizliğe de son verecektir. Uşağın dediği gibi, geçmiş geri gelmeyecektir; “ikinci kezi yoktur bunun.” (65) O halde Babanın da dillendirdiği gibi “Bütün kapılar kapalı” görünmektedir (66).

Ancak, oyun düş ile gerçek, asıl ile suret, görünen ile ötesi arasındaki karmaşayı bir kez daha hatırlatarak sona erecektir. Kam-bur komşu Babanın ölü bedenine bakarak şöyle der:

Kaldı ki, doğrunun hangi yönde, hangisi olduğunu da kesinkes bilemeyiz. Şurada yatanı hepimiz bir ayrı tür, ayrı biçimde tanımsızdır... Gerçekte kendisi hangisiydi? (76)

KAYNAKÇA

Abraham N., M. Torok. **The Shell and the Kernel**. Haz. Ve Çev.: Rand. Minneapolis: U of Minnesota P., 1986.

Abraham N., M. Torok. **The Wolfman's Magic Word: A Cryptonymy**. Çev.: Rand. Minneapolis: U of Minnesota P., 1986.

Bergson, Henri. **The Creative Mind: An Introduction to Metaphysics**. NY: Kensington Pub. Corp., 1946.

Davis, Colin. “Hauntology, specters and phantoms”, **French Studies**. Volume 59, Number 3, July 2005.

Deleuze, G.. **Difference and Repetition**. Çev.: Patton, NY: Columbia UP., 1994.

Derrida, J.. **Archive Fever: A Freudian Impression**. Çev.: Prenowitz. Chicago: U of Chicago P., 1996.

Derrida, J. **Marx'ın Hayaletleri; Borç Durumu, Yas Çalışması ve Yeni Enternasyonal**. Çev.: Alp Tümertekin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001.

Derrida, J. **Politics of Friendship**. Çev.: Collins. NY: Verso, 1997.

Dıranas, Ahmet Muhip. **Oyunlar: Gölgeler; Çıkmaz; Finten**. İstanbul: Adam Yayınları, 1977.

Freud, Sigmund. "Fixation to Traumas—The Unconscious", **The Standard Edition of the Complete Works of Sigmund Freud**. Vol. 16, Haz.: James Strachey, London: Hogarth P., 1989.

Freud, Sigmund, "The Uncanny"; [http://www-rohan.sdsu.edu/~amto-
wer/uncanny.html](http://www-rohan.sdsu.edu/~amto-
wer/uncanny.html). Çev.: Laurel Amtower.

Quignard, Pascal. **Cinsellik ve Korku**. Çev.: Aykut Derman, İstanbul: Can Yayınları Ltd.Şti., 1998.

Reynolds, Jack, "Derrida and Deleuze on time, the future and politics; borderlands", **e-journal**, Volume 3, Number 1, 2004; <http://www.borderlandsejournal>, Edelaide.edu.au/vol3no1_2004/reynolds_time.htm.

